

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Maradj velünk.

Lukács 24. 29.

Még ott van lelkünkben a feltámadás magasztos hitének a föld durva göröngyeiből az egekig emelő szent tudata, és mily ellentét — még sem tud egészen eloszolni gyarló lelkünkről a nagypénteki gyásznak sötét fellege, fájdalmas borulata.

Önkénytelenül tör ki azért az élet küzdelmeitől is meggyötört lelkünkből, s a legszen-
tebb igazságoknak nagyon gyakran eredménytelen hirdetéséből is kifáradt ajakunkról az a sohaj-
tás: „Uram maradj velünk.“

Maradj velünk, ha bölcs akaratodnak villám gyanánt lesújtó csapása, a mi végtelenül gyöngye emberi szívünket éri; maradj velünk akkor is, ha ingadozó léptünk már a halálnak borzalmas útjait méri.

Maradj velünk, midőn szomorú alkonyatot mutat egyházunk és hazánknek ege és dicső múltjuk, szegényes jelenük felett a jövőnek vészterhes fellege borong. Óh maradj velünk hazánk-
kal, egyházunkkal, és maradj velem a te szolgálóddal a szegény bűnös emberrel is óh Uram!
Maradj velem, mert alkonyodik. Odakint most kél a tavasz, most virágozik a fa és most zöldell a mező. Az én éltem fája, az én reményeim bokra is így nyilott egykoron. És ime a virág le-
hullott, a reménység eltűnt s én itt állok a kopár mezőben. Nem volt elég hitem és nincs elég erőm, hogy mindhalálíg engedelmes legyek. Elragadtak az én bűneim mint a tavaszi árvizek. Óh Uram légy kegyelmes én hozzám és az új életnek, a feltámadásnak, az erős elhatározásoknak csu-
dáit újítsd meg én rajtam és ne hagyj el engemet.

És hogy minden önző, bűnös, kiszámítottan gonosz emberi törekvések dacára is velünk maradsz óh Idvezítőnk, Jézu-unk, azt reméljük, hisszük és a mi a legfőbb — tudjuk, mert „Fel-
támadott az Ur bizonytal“ és vele együtt minden isteni eszme, minden nagy és szent elhatá-
rozás még akkor is, ha már egykor a Nagypéntek sötét sirjában aludott.

Keresztyén hivek, aggódó honfiak, szegény gyenge bűnös emberek Emausba jertek!

Imrey Ferencs.

Két választás.

„Sok ideig való hadakozás lön a Saul háznépe és a Dávid háznépe közt.“ S nem szűnik a küzdelem sem a természetben, sem a mi világunkban, melyben az ellentétes erők, a szemközt álló elvek egymásra csapnak. A felemelt zászlók, a messze hangzó jelszavak, állandóan elkülönítik Saul háznépét és a Dávidét és folytonos mozgást idéznek elő, melynek következtében a haladás eszközöltetik.

Ez a haladás nem történhetik az erőknek ide vagy oda hullámozása, a vezetésben beállott változások nélkül. Az a rész, a melyik nem képviseli a közérdeket lassanként alább száll és fogy; az a rész pedig, mely a jövő fejlődés csiráját rejti magában mind feljebb-feljebb megyen és öregbedik. Így teljesedik be az Irás: „Elveszem a birodalmat Saulnak házatól és megerősítem Dávidnak székét az Izraelen és a Judán, Dántól fogva mind Bersebáig.“

Ez a mérkőzés, ez a választás alkotmányos szervezetekben a választások útján nyer leginkább kifejezést.

Ilyen nagy mérkőzés volt és ilyen nagy változást hozott reánk országúl a három hónap előtti nagy fordulat, de ez a következménye kisebb mértékben minden egyes választásnak.

Két ilyen nagy választási mozgalom zajlott le legközelebb a mi egyházunk alkotmányos életében is.

Az egyik küzdelem itt nálunk a Tiszántúl Debrecenben folyt az egyházkerületi főjegyzői székért. A másik a Dunamelléken Budapesten a józsefvárosi papi állásért

Mind a két mozgalom huzamosabb ideig állandó érdeklődésben tartotta a lelkeket és mindenütt erős hullámokat vert.

Egyik sem szűkölködött váratlan fordulatokban, mind a kettő ismételtén megújult, mind a két helyen tanárviselt férfiak álltak részben egymással szemben és kerültek ki győztesek gyanánt s mindkét választásnak a nagy történelmi és elvi háttér ad a szokottnál nagyobb jelentőséget.

Ennyi a megegyezés. A miben a két küzdelem azonban teljesen eltér egymástól, az az alap a melyen a mérkőzés megtörtént és az elvek, melynek zászlói alatt a választók felvonultak.

Nálunk a Tiszántúl jobbnaira csak a politikai pártok mérköztek egymással. Budapesten pedig az egyház életére és jövő fejlődésére nézve fontos egyháztársadalmi elvek estek döntő súlylyal a választók előtt a mérlegbe.

Ez az oka, hogy az egyszerű budapesti

józsefvárosi papválasztás olyan országos fontosságot nyert, melylyel nekünk debrecenieknek is kell foglalkozni, annyival is inkább, mert Saul házának Debrecen Benjaminnak a hanyatlását is magyarázza.

Rég ideje, hogy Debrecen befolyása a magyar ref. egyház vezetésére alább-alább száll. Egy időben Kolozsvár vitatta el tőle az elsőséget s most pedig Budapest Juda készül elnyerni előle a vezéri pálcát.

Ennek a változásnak csak részben oka az a körülmény, hogy míg 1802-ben Debrecen mint város is nagyobb volt Pestnél és a nagy alföldi magyarságnak anyagi és szellemi tekintetben is központját képezte, addig azóta Budapest az összes magyar városok felett minden tekintetben elsősegre vergődött.

Az országos helyzet sokat megmagyaráz, de egyházi tekintetben különösen, ha egy erős autonomikus szervezetről van szó, ez a magyarázat nem kielégítő. A fővárossal nőtt az ottani egyház is. Másban kell keresnünk azért Debrecen hanyatlásának az okát s ez nem más, mint az, hogy egyházi élete az elmaradottságnak, sőt a hanyatlásnak ijjesztő tüneteit mutatja és a hajdan híres iskolája sem tartott az országos fejlődéssel lépést, sőt a nagy magyar alföld helyi iskolái is részben elébe kerültek és maga a város is elvesztette vezető szerepét.

Mindezek pedig azért történtek, mert a Tiszántúl a hazafias politikai szempontok lassanként felibe kerültek az egyházak és iskoláknak és szokássá vált mindent politikai pártszempontból tekinteni és az egyházat is ez elvek alapján berendezni. Ez elveket képviselik Debrecen vezéralakjai s maga az újonnan megválasztott főjegyző is, kinek nagy tudományos készségét különben mi is készségesen elismerjük s kitől mi most mást várunk. Ezért nincs vallási és kulturai tekintetben e nagy városnak most semmi sulya. De volt míg a nagy Révész Imrével, ki visszavonult a politikától, de irányt adott a patens és későbbben is mind az autonomia, mind a destructiv rationalismus elleni mozgalomnak.

Debrecen még ezelőtt 30 évvel egyházi irányt is jelentett és képviselt. Maga a város meg teljes tudatában volt annak, hogy legfőbb jelentőségét a híres kollégium és az ország legnépesebb kálvinista gyülekezetéhez való összeköttetése képezi. Ezek nélkül Debrecen is csak egy magyar város a többi magyar városok között, a kollégiummal, meg a nagy ref. egyházzal pedig az egyetlen magyar város.

A kerület, a város, az egyház vezető emberei s maga a közönség az oka, ha az újabb fejlődésben Debrecen tért veszít s különösen az

egyház, mely hiveinek nagy száma, fényes múltja, nagy szellemi és anyagi segédforrásai és tőkéi mellett a fejlődésnek, a belső megerősödésnek semmi jelenségeit nem mutatja.

Mily egészen más a budapesti ref. egyház helyzete. Nem századok alatt fejlődött, csaknem semmiből egy-két nagy embere, lelkes papja teremtette meg.

A múlt század első felében hiveinek száma se sok, de több annál, hogy nem volt se középiskolája, se theologiai akadémiaja, temploma is alig. Temploma ma sincs elegendő, de ma is több mint Debrecennek, a fő azonban az, hogy az istenigéje 10 különböző helyen hirdetik, hogy vasárnapi iskolái állandóan működnek, a gyermekek, felnöttek vallásos oktatására buzgó egyháziak és világiak együtt szolgálnak, hogy számtalan vallásos egyesület áldott munkája ébreszti, óvja a lelkeket, gyógyítja a nyomort, küzd a bűn, a nyomor ellen és teszi élénkké, erőteljessé az egyházi életet. Ez az egyház tette meg eddig az intézkedéseket az önálló városi egyházak szervezésére, ennek a nagy városi egyházakat újra teremtő fejlődési alakzatnak életbe léptetésére nézve is. Budapestnek a neve ma zászló és e zászlónak követői minden kerületben nagy számmal vannak.

Mindezekben a törekvésekben az utolsó két évtizedben Szabó Aladár a most megválasztott józsefvárosi lelkész vitte a főszerepet. Ő volt mint igénytelen vallás tanár, később mint nagy befolyású theologiai professor a vallás társadalmi mozgalmak vezetője. Alapelvét, hogy az egyház öncél, s hogy belőlről kell az embereket, intézményeket megújítani, hogy az evangéliom minden népek öröme és megszabadulása, mi is aláírjuk és sürgetjük.

A tudományos fejlődés iránti kicsinylését, a nemzeti, faji szempontok némi háttérbe szorítását, és rajongásra való hajlamot elleneztek és ellenezzük, érdemét azonban mindig elismertük és most is örömmel látjuk ott azon a helyen, a hová a budapesti ref. egyház hiveinek többsége emelte.

Buzgóságban és szent lelkesedésben hozzá hasonló férfiakat kívánunk magunknak Debrecennek is, a kik a város régi múltjának és hagyományainak, a nagy alföldi magyarság érdekeinek megfelelően itt is megújítsák egyházunk és iskolánk régi fényét. Mert hittel valljuk, hogy a mily szükséges és fontos, hogy hazánk fővárosában egy hatalmas magyar ref. gyülekezet legyen, éppen olyan szükséges és fontos, hogy mind az alföldi magyarság, mind a ref. egyházak ismét megújuljanak és szebb életre keljenek. Ez pedig csak innét Debrecenből és Debrecen

által lehetséges és lehetséges is. Csak egy Isten lelkétől ihletett elhatározás és 10—20 gyülekezettel kell új fényre Debrecen, csak egy lelkes, elszánt bajnoka a debreceni egyetemnek és egy évtized alatt már kész a nagy alkotás. Vajha ide vetnénk hát minden erőt. Nem elég nekünk, hogy múltó dicsőséggel ide-oda vándoroljon a vezéri pálca. Az egyetemes ref. egyház, a magyarság egyöntetű fejlődése a cél. Ezért szükséges, hogy ne csak Budapest Juda, hanem Debrecen Benjámin is emelkedjék és a magyar ref. egyház mindegyik háza Dántól Bersebaig, Nyugattól Keletig mind feljebb-feljebb menjen és öregbedjék.

Dr. Ferencsy Gyula.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

A superintendens a rendelet kelte utáni hét nap múlva a végrehajtást a tanárkarra és Gazd. Tanácsra bízta (1850. dec. 29.) Buzás Pál levéltárnok és jegyző jelentést tett, hogy ő a levéltárban és jegyzőkönyvekben semmi *kütorolni* valót nem talált. (1851. jan. 4.) Szoboszlai *felhívó szövege* (1852. jan. 10.) az iskola átalakítása céljából rendkívüli segély nyújtásra és áldozattételre kéri fel az egyházakat és egyes hiveket (nyomatott példány); a tanárkarhoz sajátkezű kísérelve levele szerint „szíve a szerkesztés alatt folytonosan elérzékenyülve vala.” Csatolva van a *debreceni egyházhöz intézett körlevél* külön szövege, ebben mondja: ez az anyaegyház is igénybe vétetik, egyes tagjai szinte „és pedig annál nagyobb mértékben, minél különösebb és sajátosabb a viszony, a kapcsolat, mely ezen egyház és a főiskola közt létezik, a viszony, a kapcsolat, mely ezen egyház és a főiskola közt létezik, a viszony és kapcsolat a maga nemében *egyetlen és páratlan*; semmi más gyülekezettel meg nem osztható, kizárólag csak egyházunkat illető.” Megható vonásokban ecseteli a mult századból is e sajátos viszonyt, az „anya-Sion” és a „Sion leánya” közt.

Az akadémiai tanszakon máig is fenálló *szigorlati módszer pontozatait* a tanárkar javaslat alakjában (1852. febr. 27.) terjeszté fel a superintendenshez. A vidéki segélygyűjtést (*supplicatio*), de csak saját területén, ismét életbe lépteté az e. kerület (1854. június 13.)

A *főiskolai tápintézet első alapszabálya* 1—18 cikk. E tápintézet alapját teszi a névszerint előszámlált alapítványok összege, melynek évenként 4000 frtot haladó kamatait a tápintézeti növendékektől *hónaponként* fizetendő pótlékokkal együtt fordítatnak a tápintézet fentartására. Elettbe lépett 1853. 4. tanév kezdetével 50 növendék és 10 szolga tanuló számára. Tíz tag ingyenes és a felszolgáló kis tanulók, negyven pedig mérsékelt pótdíjat fizet. Egyelőre a havi pótdíj 3 forintban lön megállapítva. Végül megörökítve a tápintézet alapítóinak névsora és alapítványaik tőkéje, melynek összege tett 72,843 frt 15 krt

(pengő érték), benne van a debreceni ev. ref. egyház alumnusainak tőke összege: 11,500 frt. (Kelt 1855. ápril. 19.) A nagyváradai es. k. helytartósági osztály német nyelvű parancsolata 1855. május 27 ról az *érettségi vizsgának* az Entwurfban kötelezett minden tantárgyból s a németnyelvből okvetlen megtartásáról, — Dr. Mikulás János iskola tanácsos jelenlétében. kinevezése németül kelt azon év jun. 30-án. — A helyettes superintendens Balogh Péter felhívja a theol. tanárkart javaslat készítésre a *hittanszaki tudományágak beosztására* stb. A 4 theologiai tanszék felállítása előtérbe lép. A főiskola szellemi és anyagi állapotát megvizsgáló e. kerületi választmány megalakult. ahhoz terjesztendő a *theologiai tanterv.* (1856. jun. 6.) Hogy az *alapítók emlékezete*, a növendékekben kegyeletes tiszteletet s hálát gerjessen, az e. kerület rendelte: a nagyobb alapítók nevei a nyilvánosság végett minden iskolai év végén, a hálaadó imádság napjának délutánján, az ifjuság előtt felolvasassanak, s egyszersmind nyílt táblázaton, a *könyvtárban* kifüggesztve tartassanak. (1856. aug. 6., 34. sz. 17. pont) Imé a kegyelet felgyuladása! E nagy jelentőségű elvi határozat foganatosítása, újabb és korszerű módzatokkal a mai nemzedék által komoly munkába veendő! A főiskolai énekharzó ápolja az alapítók iránti kegyelet tüzét évről-évre, a hála mély áldásos eredményt hozott létre fentebb a 94. lapon olvasható. (lásd még a 63. lapon is). A fenyves okozat vezéreljen az okra. Az egyetem alapításáról az ily nemű kegyeletes intézkedés hathatós tényezővé válhatnék! A múlt és a nagyok iránti érzék ébrentartása alkotó hatású és nemesítő!

Az 1856. évi e. kerületi gyűlés, a nyomott idő ellenére is, nagy lendülettel, a járszalagot ledobva, és széles látkörrel fogott a főiskola belső, szellemi emeléséhez. Külön választmánya előre készíté a javaslatot, s a mi nyomatékos, hazai, nemzeti szellemben! A gymnasium átalakítása folytán a *magyar irodalom az akadémián* szünetelt, részint mert a magyar irodalmi tanszék (Récei-féle) éppen e tudomány ápolására alapított s a könyvtárnoksággal kapcsolatba hozott, részint mert az irodalom tanítását fensőbb érdek követeli, nevezetesen „életbevágó szükségnek ismertetett, hogy a tanítói és lelkészi hivatalra készülő ifjak a magyar irodalomban mind felsőbb és teljesebb képzettséget szerezzenek“ . . . közakarattal elfogadtatott, hogy a lecke-tervbe már e jelen tanévben életbelépjen a magy. irodalom tanítása. Csakugyan Lugossi József tanár a 2 éves theologusoknak előadta azt két félévén át, még pedig a magyar nyelvészetet. Sem a gymnasiumról, sem a jogakadémiáról nem rendelkezhetett a kerület szabadon, csak a theologiai tanszak volt önkormányzati hatósága alatt, s itt domborította ki a nemzeti szellemet is. (Ek. jk. 1856. október 5.) Még nevezetesebb a következő határozat: „mivel a váradai es. k. helytartósági osztály f. é. július 23. kelt leirata a jogakadémia fenmaradását újabb feltételekhez kötötte, nevezetesen, hogy az előadások *német nyelven* tartassanak, az e. kerület elhatározta, hogy „az itt 3 évig fennállott *jogakadémiai nyilvános intézetet* — a legmélyebb fájdalommal érzéssel — *megszüntnek nyilvánítja*. A hazában akkor egyetlen prot. jogi tanintézet is elnémult. Megmaradt két tanára a theologiai tanintézetben kapott alkalmazást. Így Magyarország története, az emberi művelődés története is előadót nyert. Örökké szép vonás marad, a nemzeti nyelv

elnémításának meg nem engedése . . . inkább az intézet zárúljon be, mintsem lemondjon anyanyelvéről. Erőszak előtt fejet nem hajtott.

Tanárkari véleményes jelentés a „*hittanszaki és tanítóképzési* tanfolyam újabb rendezése tárgyában, tantervi és órai táblázattal (1857. július). Az e. kerületi közgyűlés egyelőre az akadémiai tanfolyamokat eddigi menetelőkben hagyta meg. (1857. aug. 5. a 67. sz. jk.) A Kaba határában 1857. ápril. 25. leesett s az előjáróság által a depr. Kollégiumnak ajándékozott „*kabai meteor*“-t (öt fontot nyom) a bécsi es. k. tudományos akadémia felkületni kéri a városi hatóság által, vagy legalább részzeit. (polgármester átirata. 1857. aug. 17.; az e. kerület 1858. május havi jk. 165. sz.) A legújabb kinevezett császári iskolatanácsos pontokba fogalmazott kérézéseire hivatkozva a n.-váradai helytartósági osztály rendeletére az e. kerület (1858. 105. sz.) végzésében útasította a h. superintendenst, főiskolai tanárokat és tisztviselőket, hogy „*az államhatóságok* vagy egyes állami tisztviselők által tanintézeteink irányában az egyh. kerületi közgyűlés tudta és beleegyezése nélkül teendő vizsgálatoknál segédkezet ne nyujtsanak, hanem minden eféléket már előre az e. ker. közgyűlés hatáskörébe útasítsanak s annak elintézése alá bocsátsanak.“ Tanintézeteink beléletébe közvetlen beavatkozást az 1848. előtti törvényes gyakorlat által vont korláton túl, nem enged. Az önkormányzati elv erőlyes életjele ez szemben az önkényes állami hatalommal.

A *főiskolai felügyelőség szervezete* pontokba foglalva (1858. jun. 14.) a mint a javaslatot az e. kerületi választmány elkészíté Az „iskolai felügyelő bizottmány“ áll a) a superintendens és főkurátorból, b) a debreceni ref. egyház presbyteriumában választott öt tagból, legalább egyike lelkész, c) a főiskolában jelenleg létező négy szakosztály rendes igazgatóiból. A szervezeti részletes szabály 18. cikk.

A *magántanítást* (privata) az elemi és al gymnasium növendékeire nézve — kiket az akadémiai tanulók ismétlődőleg oktatnak — d. e. 10–11 órák közt vissza állítja az e. kerület (1859 : 46. sz. jk.)

Tanügyi iratok 1860. után, a fontosabbak betűrend szerint. 1. Akadémiai *belrendtartás*, közös rendszabályzat 1878. ből. 2. Jogi *alaprvizsgái bizottságok* és az alapvizsgák módzata (e. kerületi megerősítéssel 1875. ápr.) 3. államvizsgálati bizottságok és bizonyítványokról intézkedések 1876. márc. 25. kelt 5867. sz. miniszteri rendelettel indulnak meg. 4. Benlakási díj évi 8 frtra emelése (E. ker. jk. 1876. 76. sz.) 5. *Becsületszék* alakítása a tanulók részére (Tanárkari jk. 1874. febr. 9. és 1893. jan. 10.) 6. A főiskola szellemi és anyagi ügyei megvizsgálásával megbízott e. kerületi küldöttség jelentése a szervezendő *bölcsészeti fakultás* ügyében 1892. okt. 14. nyomtatvány. 7. az *érettségi vizsgálati szabályzat* és útasítás, nyomtatvány (Egyh. kerületi végzés 1884 : 101, 204, 243. sz.) 8. Tanárkar tervezete a *jogakadémia négy évi tanfolyamra* berendezkedésére vonatkozólag (1875. szept. 26.) a kerületi gyűlés ez évi (áprilisi) végzése, ministeri 13,611. számú leirat, azon év június 22. 9. *Jogi magántanulás szabályozása* és korlátozása, (ministeri leirat 1871. okt. 16. és 1874. márc. 8.) 10. A *jogbölcsészet* előadása a jogakadémián (püspöki leirat 1879. aug. 12.) 11. A *jogi 4. tanszék* felállítását munkába veszi az e. kerületi tanügyi bizottság (1874. máj. 25.) 12. A *magyar irodalmi tan-*

szék áttehető e gymnasiumba? — melynek 7. és 8. osztályába olvasztatik be az eddigi bölcsészeti 1 és 2. évi tanfolyam, e tárgyban a tanügyi bizottság (1873. márc. 1. 21. sz. a.) véleményadásra hívta fel a tanárkart. Az e kerületi közgyűlés 1873. 34. sz. végzésében a tkari javaslat alapján átteszi a Récei tanszéket ideiglenesen a 8 osztályu gymnasiumba, a könyvtárnokság a választandó tanárnál marad, e miatt 4 tanórával kevesebbet tanít hetenként. Megválasztatott e tanszékre (1874. okt. 238. sz. a.) *Géresi Kálmán*, főtárgya a magyar nyelv és irodalom tanítása, s mivel a gymnasiumban 11 óra kötelezettsége leendő, 3—4 órát az akad. tanfolyamban fog e fontos tanágból, tetszése szerint választandó részekből, tudományosan előadni. Mint a főiskolai könyvtár felügyelője, annak szellemi ügyeinek felelős vezetője. Akadémiai tanári fizetést huz (1450 frt.) Sőt a kerület öt akadémiai tanárnak minősítette (jk. 1876. 163. és 1889. 136. sz.)

A magyar irodalmi tanszék alapját *Szarka János* és hitvese *Sulyok Éva* révkomáromi lakosok kezdeményezték 1823-ban tett végrendeletükben 2000 ezüst rh. frttal, a tőke és kamat fele a „debreceni kollégiumban felállítandó magyar literaturai cathedrának gyámolítására fordíttassék.“ Az alapítvány befolyt a pénztárba 1829. ápril. 25. Az egyh. kerület 1863. (augusztus) 43. számú végzésével a püspök és főgondnok elnöksége alatt működő Gazdasági Tanácsot bízta meg a főiskolai „*Alapítványok elkülönítésével*“, e dolgozat elkészült s a Gazd. Tanács 1863. (november) 283. sz. a. hivatalosan megállapított. Akkor a magyar irodalmi tanszék vagyoni ereje így állt a) *Szarka-Sulyok* alap fele 1295 frt 41½ kr. b) a Récei alap pedig 16,728 frt 58 kr. Csakugyan az e kerület az első magy. irodalmi tanár (*Kallós Mózes*) hivatali fizetése fedezésére a *Szarka Sulyok* alap jövedelmét is felvette (1832. április 64. sz.) E két alap a kerület 1890. évi 169. számú hivatalos kimutatásában 1094 frt 56 kr jövedelmet adott a tanszéki alaphoz.

13. Tanári székek, igazgató tanárok, közös tanárkarai gyűlések hatáskörét meghatározó szabályok a debreceni főiskola részére. Az e kerület 1886. 79. jk. számában megerősítette azokat. Nyomatásban kiadatott. 14. *Iskolai törvények* 1862. 1870., 1873., 1878., 1886. évekről, nyomtatásban. Ezek között kiváló figyelmet érdemel az újítás és haladás szempontjából az 1873-ban (8 r. 24 l) megjelent, benne új, hogy a tanulók szabadon választhatják a hallgatandó tárgyakat (tanszabadság egy neme), a lecke könyvek (index) behozatala, a tanulói becsületszékek megalakítása.

Az újabbkori tanügyi iratok mindig gyérebbek, okai ennek a tanszakok szétदारabolása, külön vezetése, külön irodák tartása, külön jegyzőkönyvek, s a külön értesítvényeknek évről-évre nyomtatásban kiadása. A tanügyi iratok a különböző tárgyak és szakok szerint illető helyeken és hivatalokban vannak vagy rekedtek meg, tartalmuk lényege az évi értesítőkből közölve. Összefolynak az Igazgató Tanács kezében (1898. óta), ennek ügyiratai pedig az e kerület levéltárába tartoznak.

A tanügyi iratok tárgya és keltéről *Búzás Pál* jogtanár (1849—1896.), a ki 1850-ben választatott főiskolai levéltárnokká és e hivatal nagy pontossággal 44 éven át viselte, készített volt *mozgó lapokon* (szeletek) kimutatást. Ez az ő érdeme. De mivel e

mozgó lapok könnyen elveszhetnek, számozva sincesenek, egy kötetbe folyó beiratásuk munkába vétett, úgy könnyebb is az áttekintés. Sőt, kezdetét vette a *tartalmi bővebb kivonatok* készítése is, e dolgozat még csak 1775-ig haladt előre más megbízások előbbrevalósága miatt.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferenc
hittanár.

TANÜGY.

Szemlélfödés tanügyi reform kérdések felett.

(Folytatás.)

Egyházunkat történelmi hagyományok kötelezik subjective autonómiaja fentartására, objective a tudomány és vallás világosságának terjesztésére. Lehetnek idők, amikor objectiv hivatását autonómiaja nélkül nem teljesítheti. Lehetnek, mert már voltak. Az autonómia adja tehát a feltételt egyházunk fennállhatóságának jogosultságához. A magyar prot. egyház autonómiajának elbírálásánál nem lehet semmiféle analogiára hivatkozni. Megdöntése csak akkor juthatna eszébe magyar embernek, ha Magyarország megszűnnék nemzeti állam lenni. De a kormányhatalom a legnemzetibb elvek mellett is igyekezhetik az autonómiát esorbítani erőszakkal vagy anyagi segélylyel, tisztán hatalmi körének terjesztése céljából vagy pedig a maga leghelyesebbnek tartott tanügyi berendezkedésének propagálása végett. Az utóbbi törekvés a cél szempontjából lehet nagyon dicséretes, mert magát az autonomikus iskolafentartót is segítheti nagy tanügyi céljai elérésében; de persze csak azon esetben, ha az állam által normatív gyanánt felállított tanügyi berendezkedés a legáltalánosabb paedagogiai közfelfogás szerint színvonalon áll vagy legalább is haladása, iránya azon színvonal felé tart.

De minek az autonómia megnyirbálása a segélyezés fejében ott, hol szemmel látható az állami tökéletesebbnék elismert tanügyi berendezkedéshez való alkalmazkodásra önkéntes törekvés, amelyet éppen azzal bizonyít meg az autonomikus iskolafentartó, hogy az államhoz, a másik módosabb iskolafentartóhoz fordul anyagi segélyért, hogy a maga *traditionalis szellemében* (ez a fő!) ugyanazon cél felé munkáljon, mint a másik fél? A felügyelet jogát az állam számára ugyis biztosítják a törvények. A protestánsok iskolai traditioi ellen, — amely traditioik az iskolák szellemét alkotják — nem tett mostanában kifogást az állam, sőt tanszellemből, szervezetből sokat áthasonított.

Ha autonómia esorbításnak tartjuk azokat az ingerentiákat, amelyeket az állam a segélyek ellenében a maga részére biztosít, úgy nagyot vétkeztek mindazon tényezők, amelyek elfogadták az államsegélyt az iskolák számára. Már pedig afelett, hogy autonómia esorbítás e a kikötött ingerentiák némelyike, vitatkozni nem lehet. Betű szerint véve az! Csak nem régen is, az 1903. évi május hó 25. és 26. napjain tartott egyetemes tanügyi bizottsági gyűlésünk aggodalmát fejezte ki a nagykörösi képezde

államsegélyi szerződésének 2. pontjával szemben, amelyben a tanfelügyelőnek és miniszternek befolyás engedtetik a képesítő vizsgálat osztályozásánál s a kerületet a miniszternek csak azon nyilatkozata nyugtatta meg, hogy „a felekezeti autonómiát érinteni nincs szándékában.” Eddig még nem is volt sérelem, vagy ha volt, szépen elintéződött. Minden az alkalmazástól függ.

Egyet soha sem szabad felednünk, azt t. i. hogy a liberális politika mélyén a közoktatás államossítására való törekvés lappang! Hogy Poroszországban a felekezeti oktatásnak kedvező, tavalyi Zedlitz-féle „Schul-Kompromiss“-javaslat oly széles körben visszhangot keltett, a Centrumpárt erős voltának tulajdonítható

Az autonomia csorbítása feletti panasz azonban ma már nem egyéb, mint eső után köpenyeg. Ha a nem államsegélyes iskoláink elsorvadását nem akarjuk előidézni, azok számára is igénybe kell venni az államsegélyt. Arra azonban vigyáznunk kell, hogy az állami beavatkozás az eddiginél tovább ne menjen. Az új népoktatási törvényjavaslat — amelyet mi is örömmel üdvözlünk — ugyanis ismét belevág az autonómiába, ha törvénynyé lesz, ami nem kétséges; hiszen első sorban mi fogjuk megszavazni. Egyébiránt bármennyi omladék is vesz majd körül bennünket, ha a nevelés és a nevelés szelleme kezünkben marad, az omladékok felett új élet támadhat. Ez igazságból logikusan következik az, hogy tanító és tanítónőképzőinket erősítsük meg s állítsuk fel minél előbb a prot. tanárképzőt. A miniszter 1902. évi jelentéséből látjuk, hogy a közoktatási budgetben a tanítóképzők segélyezésére felvett összeg legnagyobb részét a római és görög kath. képzők veszik igénybe. Ami tartózkodásunkat immár semmi sem indokolhatná, csak az, ha a zsinatnak az 1848 XX. t. c. végrehajtására irányuló actióját az autonomia sérelme nélküli fényes siker koronázná.

II

Mit ér autonomia, mit ér anyagi erő, ha iskoláinkban mindjobban száll alá a vallás-erkölcsi erület melegsége?

Miért bizonyítgassam, hogy így van? Eleget panaszkodtunk miatta. Nagy baj, amelyet nemesak mi érzünk. De mivel nálunk specialis okai is vannak a bajnak, nem lesz talán felesleges azokat szemügyre venni s az egész vallásos nevelés kérdésének elfogulatlanul a mélyére nézni.

Ha a social-demokratia divatos jelszava: „a vallás magánügy“ (Privatsache), érvényesülne, felekezeti iskolára nem volna szükség s a helyére lépő simultan iskola természeténél fogva nem vállalkozhatnék „vallás-erkölcsi“ szellem terjesztésére. De ez a felekezeti iskolának épen természeténél fogva különös feladata. A magyar prot. és különösen a kálvinista iskola ezt a feladatát kissé szem elől tévesztette, mert sorsa a nemzeti ügy sorsával századokon keresztül egybe lévén forrva: különös feladatának végtére nem annyira a vallás-erkölcsi, mint a magyar nemzeti szellem védelmét és terjesztését ismerte el. Pedig világos, hogy jelentőségben teljesen egyenlő feladatok. Mi az állammal szemben hivatkozhatunk iskoláinknak a nemzeti ügy érdekében tett nagy szolgálatainkra s traditióinkat tovább folytathatjuk a nemzeti ügy javára; de a vallás-erkölcsi hatásokkal

a nemzet ethikai színvonalának emelkedését segíthetjük elő.

Iskoláink vallás-erkölcsi tekintetben színtelenedésének másik specialis oka az, hogy iskoláink, a közvéleménynek vallási elfogulatlanságuk és szabadelvűségükről való jó véleményét megakarták tartani s ultramontán ellenségeinkkel szemben fegyvert vétek találni a világ előtt abban, ha távortartják maguktól a túlzó felekezetiiséget. A katolikus scholastikával szemben a modern böleselkedés eszméit terjeszteni! Ez rendén is lett volna; mert a prot. iskola másként nem is gondolkozhatik. De e mellett talán csak megfér a tiszta vallás-erkölcsi szellem is?

A harmadik ok: egész vallásos nevelésünk és oktatásunk alapjának és módszerének sok gyengesége. Ennek kell kissé a mélyére néznünk.

(Folyt. köv.)

Sáfrány Lajos.

A latin nyelv kérdése.

A társadalomtudományi társaság vetette fel a latin nyelv tanításának a kérdését a napokban. Mindenki érzi, hogy e kérdés tisztázásának ideje elérkezett. Arról még lehet vitatkozni, hogy a klasszikus irodalom alapos ismerete az általános műveltségnek elengedhetetlen feltétele-e, vagy nem, de hogy a mai latin és görög nyelv tanítás csekély eredménye a rá fordított nagy munkával éppen nincs arányban, abban a tanfériak többsége egyetért. A nyolc osztály összes tanóráinak negyedrészt szentelik a klasszikus nyelvek tanítására. S mit érnek el vele? Azt, hogy ha nagyon jó eredményt mutatnak fel, a tanulók tudják a latin grammatikát és syntaxist, s évenként 25—30 levélnyi szöveget olvasván, elhitetik önmagukkal, hogy a klasszikus szellemben behatoltak, s lekicsinylik azokat, kik a görög pótlótanfolyamon, igaz hogy fordításból, de sokkal több klasszikus író ismernek meg. Lássuk azonban, hogy a társadalomtudományi társaság miféle kérdések iránt érdeklődik? Azt kérde először is, hogy a középiskolai tanulók túlterheltek-e a tanulni valók mennyiségével? Erre igennel felelhetünk, de nem olyan értelemben, hogy a tanterv követelne sokat. A ki tankönyveinek nemes versenyét ismeri, s látja, hogy még az alsóbb osztályok tankönyvei is igyekeznek a kellő tudományos színvonal elérésére, s hogy egyes magvas kifejezéseik felfejtése akár egy külön tanóra anyagát is képezhetné: a túlterhelés forrását tankönyvirodalomunkban találja fel. Ez az oka annak, hogy a gyermek hamar ráun az ó értelmi színvonalának magasan felibe emelkedő tudománya, s kényszerűségből tanul, illetőleg magol, hogy meg ne bukják. Arról is gondoskodnak tankönyviróink, hogy a tudomány újabb vívmányai, a nyelvészet és más tudományok terén tett felfedezések az új tankönyvben értékesíttessenek a tanterv fogyatkozásai pedig függelék, vagy más alakban pótolassanak. Szerintem megfelelő tankönyvek írásával kellene a túlterhelésen segíteni.

De ugyanesak a túlterheléssel függ össze a latin nyelv kérdése is. Mert tény, hogy a tanuló idejének javarészét nem a többi tárgyak, hanem a klasszikus nyelvek veszik el. A társadalomtudományi társaság hivatkozik arra, hogy az új tanterv szerint a latin nyelvi oktatás célja „eszközt szolgáltatni a kiszemelt írók megértésére, s ezen az alapon

a római nép állami, társadalmi és műveltségi viszonyainak megismerésére.

Jogosan teszi fel tehát azt a kérdést, hogy oly nagy szükség-e a római nép állami, társadalmi és műveltségi viszonyainak ismerete, különösen más szükséges tudni valókhoz képest, hogy az megérdemli hogy annak kedvéért az ókori történelem mellett még 8 éven át mindennap latin nyelvet tanuljanak a 9—17 éves gyermekek? Erre a kérdésre azok, kik a görög és római nép szellemi termékeit felülmúlhatatlanoknak tartják, s a kik e két nép történelmét oly ideálisnak tekintik, a melyhez fogadható egyetlen nemzetnek sem újabb sem régiebb történelmében nem található, bizonyosan igennel felelnek. Amde az, a ki a klasszikus irodalmat olyannak tekinti, hogy azt sem eddig meg nem közelítette egyetlen nemzet sem és a jövőben sem fog oda emelkedni egyetlen nemzet irodalma sem: az az ember nem hisz az emberiség haladásában és fejlődésében. A folytonos haladást pedig, s az ebben vetett erős hitet épen az emberiség legnagyobb szellemei rendíthetetlen meggyőződéssel hirdették mindig, s fogják hirdetni a jövőben is. Ami pedig a két nép idealizmusát illeti, ami egyes korszakokban s egyeseknél tényleg konstatalható, vajjon úgy a római, mint a görög történelem legfényesebb napjaiban is nem volt-e meg a fény mellett az árny, egy Leonidás mellett ott volt az áruló Efiátes s a pártoskodás, kishitűség, s a haza szent érdekeivel való nem törődés ép úgy jelentkezett náluk is egyes korszakokban, s lette egyes államok bukásának okozójává, akár csak az újabb korban. Absolut idealizmust ne keressünk e népek történelmében, valamint ne tagadjuk meg az újabb kori nemzetektől sem annak az elismerését hogy történelmi jelentőségű pillanatokban az idealizmus nyilatkozott meg nemcsak szavaikban, hanem cselekedeteikben is.

Felteszi a társaság azt a kérdést, hogy vajjon nem elég volna-e, hogy a latin nyelv tudása csak a szaktudósok tanulmányának tárgyát képezze. Műveletlen embernek tekintendő-e az életben az olyan, a ki nem tudja a latin írókat fordítani s nem ismeri a latin eredeti munkákból a római nép viszonyait? Nem teljesen elegendő-e, ha gyermeket csak a legcélembb latin nyelvtanra tanítják? Vagy egyáltalán felesleges-e latin nyelvet tanítani a középiskolákban? Indokolt-e bárminő szempontból is, hogy a gyermekek nyolc éven keresztül mint legfőbb tantárggyal, a tanórák legnagyobb számában kifejezett munka mennyiségében a latinnal foglalkozzanak? Teljesebben képes-e megismerni egy gymnasiumi érettségű tett ember Vergiliust, eredetiből, mint Shakespeare-t vagy a Szentirást fordításból?

E kérdésekre a felelet csak a mai állapot figyelembe vételével adható meg. A latin nyelv tanításának a közéletben konstatalható jelentősége abban áll, hogy nemcsak a tudományos, hanem még jórészen a köznyelv is telve van latin műszókkal, sőt a tudományok ma is némileg nemzetközi nyelve a latin. Amde mindez csak a múlt hagyományának szükségszerű következménye, s minél nagyobb mértékben fog szaporodni azok száma, kik a klasszikus nyelvek ismerete nélkül szánják magukat a tudomány bármely ágának művelésére, annál inkább meg fog nyilatkozni nálunk is az a törekvés, hogy az idegen műkifejezések magyar kifejezésekkel helyettesíttessenek. Hogy pedig a magyar műkifejezések

megalkotása nem lehetetlen, mutatja az a tény hogy egyes szakokban legalább is az iskolában használt műkifejezések egy részét sikerrel magyarosították meg.

Hogy pedig más nemzetek irodalmát miképen tegyük hozzáférhetővé, arra is meg adja a feleletet a társaság egy másik kérdéssel. Kérdezi, hogy az élő idegen nyelvek ismerete az iskolából kikerülő ifjakkal a szükségesnél nem kisebb-e? Erre csak azt felelhetjük, hogy a modern irodalmak ismerete csak a modern nyelvek megtanulása által érhető el. Már pedig a klasszikus nyelvekkel szemben a modern nyelvek mostoha elbánásában részesülnek, s ha mégis a modern nyelvekben a tanítási eredmény nem áll a klasszikus nyelvek tanításánál elért eredmény mögött, ez csak annak tulajdonítandó, hogy a modern nyelvek tanítása elé az újabb utasítások háttározottan célul tűzik ki magának az élő nyelvnek a beszélő képességig való elsajátítását, vagyis a klasszikus nyelvek tanítását sikertelenné tevő grammatizálást és nyelvészkedést alapjában elítéli. Hogy pedig az ifjunak, kinek lelkében a tudományos képesség alapjait meg vetni is hivatva van a középiskola, legalább két olyan nyelv ismeretét teszi lehetővé az iskola, mely első rangú irodalommal bír, csak helyeselhető.

Kérdés alakjában teszi fel azt is a társaság, hogy vajjon a mai középiskola a gyakorlati élet követelményeit szem előtt tartja-e? Nem ismerteti-e meg a középiskola a való világot, s különösen a jelenkori mindennapi emberi életet (technikai, gazdasági, jogi berendezéseket, szociális állapotokat) kelleltenél kisebb mértékben a gyermekkel? Nem tölti-e meg lelkét tulságosan egyoldaluan, nehezen ellenőrizhető, elmúlt dolgok és kivételes, vagy idealizált emberek, események, szépirodalmi és költői érdekekkel bíró helyzetek képével? Idéz-e elő ezáltal a gyermekben irreális, egészségtelen felfogást a világról, egészségtelen értelmi és általában lelki irányt? Megnehezíti-e ezáltal az ifjunak a való életben eligazodását, midőn az iskolából abba belép? Káros-e ezen tekintetből a latin és görög nyelv és irodalom tanításának mai mértéke? Szükséges-e az ifjúságnak a valótól és a jelentől való elfordítása, hogy az életet szebbnek találja, hogy üde maradjon, hogy ideáljai legyenek? Avagy ez lehető realisabb nevelés mellett is? Nem kívánatos-e a tananyagának és módszerének realistikusabb irányban való módosítása, a világ és emberi élet behatóbb szemléltetése, a valóság pontosabb megfigyelését követelő aktív foglalkoztatása illetőleg annak fokozása?

Arra a kérdésre, hogy a tulságos egyoldalú idealizmus az ifjak lelkét nem tölti-e el, csak igennel felelhetünk. Erről gondoskodik mai tanítási rendszerünk, mely nem a klasszikus írók szellemébe való behatolást tűzi ki főcélul, hanem a mindenható grammatizálást és nyelvészkedést, mely száraz voltával a netalán jelentkező idealizmust is csirájában elfojtja. Hogy pedig az oktatást nem kellene-e realisabb alapra fektetni, arra igennel felelhetünk, mert hogy jelenlegi rendszerünk mellett a gyakorlati élet követelményeit csak igen kicsi mértékben vesszük tekintetbe, az kétségtelen.

A magyar nyelvi oktatás a középiskolai alsóbb osztályokban főként grammatikai fogalmak és szabályok tanításával foglalkozik. Kérde tehát a társaság teljesen jogosan, hogy az értelmes és jó előadás

szempontjából van-e haszna ama grammatikai fogalmak és szabályok betanulásának? Műveletlen embernek tartandó-e az életben az oly ember, aki nem tudja az iskolában tanított nyelvtani szabályokat?

E kérdést körülbelől meglehetne fordítani, s azt kérdezni, hogy a grammatika tanítása önmagában elegendő-e a nyelvi szabatoság elérésére. Tapasztalati tény, hogy vannak tanulók, a kik pompásan elemeznek, a nyelvtani szabályokat is pontosan elmondják, de már arra nem képesek, hogy gondolatokat grammatikailag helyes mondatokban fejezzék ki. S mi ennek az oka? Az, hogy a középiskolában nem az élőnyelvet magát, hanem annak rendszerét tanítjuk. Ha egy tanár soha semmiféle nyelvtani szabályt nem tanít, de arra mindig súlyt fektet, hogy tanítványai gondolataikat nyelvíleg szabatos mondatokban fejezzék ki, sokkal többet tett az élő nyelv elsajátítására mint az, aki a nyelvtani szabályok és az elemzés pontos elsajátítására fektette a fősúlyt, mert élőnyelvet tanított, s a nyelvérzék, minek kifejlését ez által előmozdította, a nyelvi szabatoságnak minden nyelvtanulási hatalmasabb eszköze. Ne a nyelvtanra fektessük tehát a középiskolában a fősúlyt, hanem a nyelvérzék fejlesztésére, mert ez az élőnyelv megtanulásának biztosabb eszköze, mint a nyelv rendszerének bármily beható ismerete.

Tanításnak-e a középiskolában verstant? A szónoklattan tanítása a középiskolában nem felesleges-e? Tudjuk, hogy a műveltség, mely nemzeti irodalmunk szeretéséhez okvetlenül szükséges, műismeretet feltételez. A nemzeti szellem alkotásainak megismerése a műalkotási szabályok ismeretét okvetlenül szükségessé teszi. Más természetű az a kérdés, hogy az irodalomtörténet tanítása, különösen a kisebb jelentőségű írók életrajzi adatai tekintetében megszorítandó-e? Ezzel szemben felhozom az irodalom történet tanításának módszerét tanulmányozó némely tanfériak ama véleményét, hogy az irodalom történet megismerése nem az írók életrajzi adatainak a megismerésével eszközölhető, hanem az illető írók műveinek valódi tanulmányozásával, s éppen ezért az irodalom történet tanítása az irodalmi olvasmányokon épüljön fel, melynek tanulmányozása az egész középiskolán végig vonuljon, s az irodalom történet tanulása csak mintegy rendszerező befejező kiegészítője legyen az éveken keresztül gyűjtött anyagnak. Világos tehát, hogy kisebb jelentőségű írók életrajzi adatai az irodalom megismeréséhez nem feltétlenül szükségesek.

Tapasztalható-e, hogy azon tanulók legnagyobb része, akik az iskolában kiváló tanulók voltak, az életben jobban boldogulnának? Bizonyos, hogy az élet nem az iskolai tanulás szerint osztályozza az embereket. Gyenge tanulók is felküzdik magukat magasabb polcra, mint jó tanulók. Ez azonban még nem azt bizonyítja, hogy a gyakorlati élet az érdem és tehetség arányában jutalmaz. Legtöbbször igen, de sok esetben nem. De az iskolát okolhatjuk-e ezért? Hiszen az iskola az életre való, s a gyakorlati pályák minden árnyalatára utbaigazítást nem adhat, sőt az alapjában véve gyámoltalan embert sem teheti olyanra, hogy helyét mindenütt megállja. A jó tanulók kitűnnek e műveltségökkel embertársaik közül? Erre is azt felelhetjük, hogy egy részük kitűnik, másik nem, mert a szájhősök és üresfejűek minden korban megtalálják annak a módját, hogy az igazi tudás felett kiváljanak. De hogy azután a

szájhősök és képmutatók a társadalom számára értékes munkát végeznek-e mindig, más kérdés.

Az életre való előkészítés szempontjából nem lenne-e célszerű, hogy a középiskolai oktatás ideje a tananyag egy részének elhagyásával rövidebbre szabassék, hogy az ifjunak hosszabb idő maradjon a neki megfelelő felsőbb tanulmány és pálya saját tapasztalatai alapján való megválasztására, a mi mellett az általános műveltség azon részét, a melynek hiányát érzi, a felsőbb tanulmányokkal kapcsolatosan szerezné meg? E kérdés jogosult, mert az úgy nevezett általános műveltségnek nem okvetlenül kellékei mindazon tudományok, melyek a mai tanítás anyagát képezik. Hogy pl. a magyar grammatikát nem három, hanem két évig tanulják, vagy néhány latin auctorral kevesebbet ismernek meg, vagy hogy pár természetrajzi tárgyat kisebb terjedelemben tanulnak, vagy a matematika bonyolultabb tétélei vel meg nem ismerkednek, mindez nem von le az általános műveltség értékéből. Viszont számtalan példáját látjuk annak, hogy a középiskola „nyűgéből” kiszabadult ifju szakpályáján derakasan megállja helyét, s talán általános műveltség szerzésére is több gondot fordít, mint tette a középiskolában, mely olyan tantárgyak tanulására is kényszerítette, melyekre éppen nem volt hajlama.

Hogy a szülők a reáliskolákba csak kevésbé tehetséges gyermekeket küldenének, ezt megcáfolja az a tény, hogy bizonyos százaléka a tanulóknak ott is kiválik, s az életben is megállja helyét.

Milyen tárgyakat kellene a középiskola mai tananyagából törölni, s milyen új tárgyakat kellene abba felvenni? E kérdés csak a klasszikus nyelvek kérdésének megoldásával dönthető el. A klasszikus nyelvek meghagyása esetén új tantárgy nem vehető fel, ezek mellőzésével úgy a modern irodalmak, mint a reáliák tanítása intenzívebbé tehető.

Indokolt-e, hogy társadalmi mozgalom indíttassék a középiskolai oktatásnak a gyakorlati életre való közelebb hozására — kérdi végül a társaság. E kérdésre sem egyformán felel mindenki. Némelyek nagyképpen állítják, hogy a társadalom e tekintetben nem elfogultan bír. Amde én ezzel szemben azt vallom, hogy minden korszak társadalma önmaga ismeri első sorban a maga szükségleteit, tehát a tanítás és nevelés irányának helyes vagy nem helyes voltáról is teljesen jogosan nyilatkozik meg. Sokkal jogosabban, mint a mai középiskolai szakemberek, kik egyes szakok specialis művelői és részben bálványozói lévén, elfogulatlanoknak semmi szín alatt nem mondhatók.

E kérdések feltevésére pedig éppen a társadalomtudományi társaság volt hivatva, mely az iskola nyűgétől menten szabadon és elfogulatlanul mondhat ítéletet a felett, hogy mai oktatásunk megfelel-e a mai társadalom követelményeinek.

Paedagogus.

KÖZÉLETÜNK.

Gondolatok az egyházkerületi jegyzőkönyv felett.*

E cím alatt e lap múlt évi számaiban a múlt tavaszi jegyzőkönyv felett cikksorozatot közöltem volt. Ezt szándéksom e sorokban tenni a legköze-

* Erre a múlt évben megkezdett és oly nagy érdeklődést keltő cikksorozatra most is felhívom az olvasók figyelmét. Szerk

lebbi jegyzőkönyvvel. Mint akkor úgy most is előre bocsátom — a mi természetes — hogy e sorok nem bírálát, csupán subjectiv természetű megjegyzések. Napvilágot látott gondolatok. Ilyenre buzdít a biblia is: „gondolkozzatok!”

Teszem pedig ez annyival is inkább, mert már akkor némely olyan gondolatot vetettem felszínre, melyet a körülmények azóta oda érleltek, hogy azok alakulásai nekem szolgáltatattak igazat egész véletlenül is. Így mondom most már szinte kötelességemnek tartom felvitatni gondolataimat. Hát csakugyan bölcs tanács: „zörgessetek és megnyitattik.” E gondolat körül egyre hivatkozom. Emlékeznek e lap olvasói, hogy szövé tettem a tanári meghívást; ezzel kapcsolatban hangsúlyoztam, hogy lehetőleg főiskolánk szellemi gyermekeihez kell ragaszkodnunk hogy ezek lehetnek testestől lelkestől a kollégium hűséges tanárai. S azóta a kerület megválasztotta az egyházi tanszékre Dr. Kun Bélát a kollégium volt hű szorgalmas növendékét. Így van ez jól. Így kell ennek lenni, valahányszor a körülmények megengedik. A gyermek mindenkor örömmel tér vissza az édes anyai kebelre; az anya is szívesen öleli szívére hű gyermekét. . . . Eppen most láthattuk rövid idő alatt, hogy a kollégium két érdemes tanára de a kik nem Debrecenben tanultak — miként hagyták el főiskolánkat a „jobb létért.”* En azt hiszem hogy Barcsa János vagy Kun Béla nehezebben hagynák el az alma máter, melynek szellemi emléjén táplálkoztak. Eppen ilyen jól eső örömmel olvashatjuk, hogy az új egyetemi tanszékekre is ilyen három saját gyermekét akarja visszahívni a szerető anya. Nagy különbség van a pusztán anyagi és a szorosabb s tartósabb szellemi kapocs közt. A szellemi kapocs erős mint a szeretet; az anyagi kapocs szívesen helyt ad egy jobbnak. Az édes gyermek sirva, a mostoha gyermek nevetve hagyja el anyját! Ilyen képeseket kell létesítenünk. Sok tudományánál többet ér egy kevés szeretet. Ugyan hát hogy várhassuk, hogy lelkes buzgó fia legyen az iskolának egy nem az ő keblén nőtt távirdafőnök! Elismerem hogy nagy lehet az ő tudománya; de bizonyára a Kérészy és Bartha példáját követné könnyű szerrel. Ezért mig csak lehet maradjunk a magunk emberei mellett.** A szívünkhöz közel állókat szeressük. A nap is a közel levő bolygókat melegíti meg jobban; a távoliakon vastag jégkéreg van. Hivatkozhatnám másik testet öltött eszmére is; de nem dicsekszem csak örvendezek, mikor az ige testet ölt.

* Elég baj, hogy e „jobb létet” nem mi Debrecen, hanem Kassa és Selmecbánya adták meg nekik. Szerk.

** Az helyes, hogy minden iskola és minden kerület lehetőleg a maga által növelt tehetségeket alkalmazza. Tulságba vinni ez elvet azonban nem szabad. Akkor úgy járnánk, mint régen a görögök. Voltak fényes városaik, de nem volt hazájuk; voltak ellenségeik, s ők egymást gyűlölték. Az okos localpatriotizmus mellett a közös összetartozandóság erős kapcsolata van szükség. Az pedig, hogy a saját fiainkkal szemben mi járjunk el mostohában, olyan formán mint a molnár a keresztfiával: az a localpatriotizmussal is ellenkezik. Méltó a munkás a maga jutalmára, a lelkész is, a tanár is, a tanító is. És kell, hogy aki, azonfelül hogy szakember még a mi szívünk is, legalább annyit érdemeljen tőlünk, mint a mennyit az idegentől is megkapna. Mind Kérészy, mind Bartha több ezer koronával kap nagyobb fizetést mint mi adtunk nekik. Ha tehát évtizedig nem javadalmazhattuk őket méltányosan és mégis hűvek valának, nem helyes, hogy midőn jobb állást nyertek, a mi nekünk az egyháznak is érdeke, megbélyegezzük őket. Az igazság, a mit az író kifejtene akar és a mit mindnyájan éreznünk, túlzás nélkül még teljesebb igazság. Szerk.

A zsinati képviselőket felsoroló számnál szemünkbe ötlik első tekintetre, hogy a legtöbb egyházmegye esperesét és gondnokát választotta be zsinati képviselőül, néhol csak pusztán udvariasságból. Így lessz aztán maga a zsinat is egy udvarias testület világi nagyjaink kezében. Nem jól van ez a dolog így. Így jóformán a törvény végrehajtói képezik a törvényhozó testületet is. Bátran állithatom tehát hogy én a lajstromos zsinati képviselő választást tartom jó választásnak, s ha Isten éltet a jövőben ennek lesznek sürgetője. Nem kívánják azt mi tőlünk espereseink, hogy őket sablonszerűleg beválasszunk; nem fognak meg neheztelni, ha a törvényhozás munkáját nem kizárólag ők reájuk bizzuk is. Különbösen is mig ők zsinatolnak az esperesi hivatal ellátása csorbát szenved. Van nekünk kit választani ők rajtuk kívül is. Csak a mostani kötött választási módszer mellett eshetik meg olyan hiányos állapot, hogy pl. egyházkerületünkben sem egy Balogh Ferenc sem az erős praxissal bíró Eröss Lajos a szó nagy mesterei; helyet nem foglalhatnak a zsinaton; mert mindenik egyházmegye erkölcsi kötelességének tartotta hogy esperesét válassza be. Lajstromos választási módszer mellett nem egészen volna ez így. Így kötve vagyunk egyházmegyénk területéhez legalább erkölesileg; amugy széttekinthetünk az egész egyházkerületben.

A felemelt államségélyt egy előbbi kerületi határozat a zsinati költségek fedezésére kívánta fordítani De úgy egyesek mint egyházmegyék kifogásolták az eljárást. Az egyházmegyék is részt kívántak maguknak. Ha ezt nem cselekedte is a kerület, de elég méltányosan járt el midőn az egyházmegyéket a kerületi közigazgatási költségek fizetése alól felmentette. Ez is valami a nagy teher alatt nyögő szegény egyházaknak. Kár hogy az ekként felszabadult járulékok esetleges felhasználására a megyéknek szabad kezet enged. Holott arra kellene már törekednünk, hogy mielőbb hadd éreznék már egy kis könnyebbedést a teherben az egyházak is. Mert könnyű valamit a zöld asztal mellett megszavazni; de nehéz fizetni az éhező, koldus és munkahiány miatt hazátlan kivándorló nép adóiból. Valóban hibás dolog volna, ha a felemelt segélyt nem az egyházak terheinek könnyítésére használnák fel; minthogy arra is adatott az.

A beregi tractus a hetei és fehéresei társegységének külön válását s külön kiegészítését a minisztérium nem engedte. Így a régi állapot fentartásával a lelkészi állomás betöltendő lenne. Bizony ideje volna már hogy e több év óta (!) üresen levő lelkészi állomás betöltessék. Most már a külön nem válthatás bevezetett dolog; de még nem olvastam a lapokból, hogy a választás meg lett volna. Az őszi kerületi gyűlés óta sok idő telt el. Ha még mindig nem volna betöltve a lelkészi állás, nem tudom mi hátráltatja azt.

Az érmelléki egyházmegye a rendkívüli államségély kiosztásánál az egyházmegyéket nagyobb körültekintésre kívánja felhívni. A kerületi határozat ezt szükségtelennek tartja. E dologhoz szavam van. Az egyházmegye felszólalása igen jogosult. De nem is a kerületet nem is a megyéket, hanem az egyes lelkészeket kellene felhívni gondolkodásra. Annyian rávetemednek e parányi segélyre, hogy abból bizony egy egy részre édes kevés jut. A dolog elintézéséhez pedig kevés bölcsesség kell. A józan ész meg-

mondja hogy segélyre csak az szorult, a ki szegény. Csak csodálni lehet hogy némely lelkészek, habár gazdagok is, ha egy kis elemi csapást szenvednek, nem restelik azonnal segélyre vetemedni. Holott tudják hogy innen édes keveset nyerhetnek, hogy csak a segélyre igazán rászorult társaiknak ártanak. Akárhányszor kapnak belőle igen módos lelkészek is. Nos hát ha ezek nem restelik kérni ez alamizsnát: az egyházmegyék se reszteljék őket ne ajánlani. Világos dolog hogy segélyt csak az igazán szegény ember érdemel. Egy gazdag ember, ha mindjárt vétele egy kis szárazságot áll is ki nem szorul rá arra a 30—40 koronára. Csodálni lehet hogy nem szegényli az illető a kunyorálást. Néha a 30—40 koronával segélyezették közt módos, birtokos lelkészek vannak; sőt tudok oly esetet, mikor olyan lelkész kapott e segélyből, kinek egyháza készpénz fizetést ad. Pedig e segély rendkívüli elemi csapás által sújtott lelkészeknek szól. A pénz fizetést pedig úgy tudom a pénzt nem érheti elemi csapás. Nagyon is jogosult az egyházmegye kérelme. Kerületi határozat nélkül is megtanulhatjuk belőle, hogy csak a szegény sorsu lelkészek folyamodjanak, az egyházmegyék csak ezeket ajánlják. A telhetetlen kérelmezőket ne ajánlják. Sőt leghelyesebb volna a kérelmezőket felesketni; mert a községi bizonyítványt igen könnyen kiadja bíró uram. Kell tehát a nagyobb körültekintés.

T.

IRODALOM.

Felhívás! Az újtestamentom kanonikus iratai mellett a keresztyénség negyedik százada óta nélkülözzük az apokryfus iratokat. Hogy ezeket a kánon megállapítása óta a katholizálódo egyház nem csak háttérbe szorítani, hanem egyenesen kiirtani igyekezett, az az akkori viszonyok között az ő állás pontjáról teljesen érthető. Ma azonban az újszövetség apokryfusainak az ismerete már nem csak hogy nem veszedelmes, hanem a kanonikus szent iratok helyes méltánylásához és megértéséhez fölülte hasznos, sőt nélkülözhetetlen. Az erről való meggyőződés indított engem arra, hogy az újtestamentomhoz tartozó apokryfáknak az eredetiből való magyarra fordítását munkába vegyem. Néhány evangéliomot már be is mutattam a Theologiai Szaklapban. Azt hiszem, a magyar protestáns egyházak jelentősége megkívánja, hogy az őskeresztyén hit és szellem ama termékei, amelyek valaha az egyes tartományok szent könyveinek, vagy legalább gyülekezeti építő iratainak gyűjteményeiben előfordultak, magyar nyelven is hozzáférhetőek legyenek. Ha elegendő számú előfizető akad, szíves örömmel közzé teszem az újtestamentumhoz tartozó apokryfáknak bevezetéssel és magyarázatokkal ellátott fordítását. A gyűjteménybe a következő apokryfákat veszem fel:

Héberek, Ebioniták, Egyptomiak, Péter evangéliumának felmaradt töredékeit s más evangéliumi töredéket; Péter prédikációját; Jakab és Tamás elbeszéléseit; Barnabás, Római Kelemen, Polykarpus leveleit, a laodiceai levelet, Hermas Pásztorát, az Apostolok tanítását (Didahé); Pál, János és Péter cselekedeteit és Péter Jelenését.

A munka októberben megjelenik. Terjedelme 23 iv körül lesz.

Minthogy e munkát nemcsak a lelkészek és theologusok, hanem az iskolák, azok tanárai és tanítói, valamint az őskeresztyénség és annak irodalma iránt érdeklődő minden művelt ember haszonnal forgathatja, számítok a tömeges támogatásra. Tisztelettel kérem hogy az előfizetés szándékát velem, ha csak egy levelező lapon is, mielőbb tudatni sziveskedjenek.

Pozsony, 1905. április hó.

Raffay Sándor.
theol. akad. tanár.

Csokonai válogatott munkái. A csokonai kör megbízásából dr. Kardos Albert főreáliskolai tanár bokrétaiba szedte halhatatlan költőnk legszebb költeményeit. A Lilla dalok közül azokat, amelyek a képzelet eleven játékával gyönyörködtetnek; a bordalok kedves anakreoni példáit; Petőfit megelőzőt két tőről metszett népdalát; hazafias költeményeiből az őszinteséggel és nyelvök erős lépésével hatókat; elmélkedő, tanító darabjaiból a gondolatokban leggazdagabbakat; színes leírásait, és mindezek koronájául: Dorottyát, a furesa hősköltemények örökké ifju példáját. De csudálatos, hogy talán épen legszebbik éneke maradt ki az új kötetből Csokonainak: *A tihanyi echóhoz* zengett felséges panasza. — A kötet külső kiállítása igen csinos, elől Csokonai arcképe, bent debreceni szobra, születési és lakóháza síremléke. Az egésznek 1 korona az ára. Mindenki-nek jó szívvvel ajánljuk.

Bibliai szemelvények könyve. Az egyetemes tanügyi bizottság elnöksége figyelmébe ajánlja mindazoknak, kik a bibliai szemelvények könyvét elkészítették s pályázni akarnak, hogy a mű június hó 30-ig Antal Gábor püspökhöz, mint az E. T. B. elnökéhez küldendő Komáromba

Ref. Zeneközlöny. Előttünk fekszik a Ref. Zeneközlöny negyedik (áprilisi) számja is a szokásos csinos kiállításban s értékes tartalommal. Az *Orgonarovat* öt egyházi éneket közöl orgona-letétben. Az átírók *Borsodi Emil*, *Szalay Béla* s ifj. *Fövenyessy B.* akik szinte versengtek, hogy minél becsesebbet és használhatóbbat nyújtsanak. Az *Orgona* rovat továbbá *Lányi Ernő*, *Varga József*, *Borsodi Emil* s *Sarudy Ottó* preludiumjait hozza s ez eredeti, becses darabokat bizonynyal örömmel fogadják orgonistáink. Az *Énekkar rovatban* *Molnár Imre* írja át férfikarra a próba-énekeskönyv 195 ik énekét, *Szügyi József* vegyes karra az erdélyi énekeskönyv XXXIV. énekét s *Mácsai Sándor* egy hatásos gyászdallamot ad férfikari letétben. Ugyancsak e rovatban látjuk *Sep-rödi János* három hangu eredeti, vallásos hangu szerzeményét s *Sz. Nagy J.* „*A reményhez*” c. hangulatos férfikarát. Az *Iskola rovat* három éneket és dalt közöl két és három hangra *Deák Gerő*, ifj. *Fövenyessy B.* s *Gáspár János* átíratában.

Az itt részletezett tartalom mindenkit meggyőzhet a Ref. Zeneközlöny nélkülözhetetlenségéről s ezért ismétlem a legmelegebben ajánljuk lelkészeink s tanítóink figyelmébe e derék folyóiratot. Ugy tudjuk,

hogy a szerkesztő-kiadó (ifj. Fövenyessy Bertalan, ref. orgonista, Sárospatak.) szívesen és ingyen küld mutatóvány példányt.

Előfizetési felhívás. Mező Lajos ev. ref. lelkész Kövesd, u. p. Szentágota előfizetésre hívja fel a közönséget. Munkájának címe: *Bethlen Gábor erdélyi fejedelem élete és működése.*

A mű tudományos alapon, történeti apparátussal de népszerű irálylyal úgy van megírva, hogy a legszélesebb köröket érdekelheti. Terjedelme 5—6 nyomtatott iv leendő jó papíron és tisztességes kiállításban. Eredetileg e dolgozat a theologiai tanári vizsga céljaira készült. Tartalma: Bethlen Gábor élete és je lemrajza eredeti okmányok és kútforrások alapján. Bethlen szerepe a 30 éves háborúban és viszonya e korbéli hadvezérekhez. Országgyűlési és kormányzati tevékenysége. Bethlen híres békekötései és nevezetesebb alkotásai. Végszó. A mű ára szépen kötve 2 korona, fűzve 1 kor. 50 fill. Az előfizetési pénzek a szerzőhöz Kövesd, u. p. Szentágota küldendők. Előfizetésre jelentkezőket elfogad a D. P. L. kiadóhivatala is.

A kis munka tiszta jövedelmét a debreceni prot. egyetemnek szánta és ajánlja a szerző, a kinek mi is őszintén sikert és számos előfizetőt kívánunk

KÜLFÖLD.

Francia egyházi szemle.

A francia katolikus papság a jelenleg folyó küzdelemben hívei számának nagy mérvű fogyását tart, mert azon agitáció, mely az egyház és állam elválasztása érdekében folyik, legnagyobb akadályra a katolikus papság ellenállásában talál. Természetes tehát, hogy az állam és egyház elválasztásának hívei minden rendelkezésükre álló eszközzel igyekeznek a kath. papságnak ártani. Nem régen egyik kath. püspök pásztori levéllel inti híveit, hogy ne csatlakozzanak azon mozgalomhoz, mely az egyház és állam elválasztását tűzte ki célul, mert immár 36 millió katolikusnál több nincs Franciaországban. A vita a francia protestáns lapokban olyan irányu, hogy a francia katolikusoknak egy francia nemzeti egyházban való tömörítését igyekeznek előmozdítani, a mi már magában véve nagy jelentőségű volna a protestantizmus elveihez való közeledés szempontjából. Ezért fejtegetik a protestáns egyházi szervezetnek azt a nagy előnyét, hogy benne az egyházi szervezet sohasem fejlődhetik monárhikussá, vagyis lehetetlen a protestáns egyház élére állítani egy csalhatatlan jellegű egyházfőt. Ezzel függ össze az a másik tény, hogy a katolikus egyházban, az egyszerű megállapított hittétel változatlanul marad, mely iránt a hívek nem is érdeklődnek, az egyház különben engedi, hogy a hívek gondolják azt, a mit akarnak, csak ne támadják a hittételeket, míg a protestantizmusban a hittétel, melynek megállapításán a hívek és a lekipásztor együtt dolgoztak, mindig a hívek érdeklődése tárgyát képezi. S ha nem igaz is egészen az a közkeletű mondás, hogy minden protestáns egy pápa, bibliával a kezében, annyi bizonyos, hogy minden protestáns a bibliával kezében megtudja mondani, hogy mit hisz és miért hisz. Az ilyen

irányu fejtegetéseknek, melyek még a napilapok hasábjain is megjelennek, kétségtelen célja az, hogy a pápai csalhatatlanság, és a külső egyházfő tekintélyének elvetésére izgasson, s ezzel a francia nemzeti katolikus egyház utját egyengesse.

Arról is igyekeznek a protestánsok meggyőzni a katolikusokat, hogy a protestantizmus nem egyenlő értékű az antikatholicizmussal. Mert vajjon, — mondja egy cikk, ha én találkozom egy közönyös katolikkussal, s azt sikerül nehezen a vallás számára megnyerni, azt hiszitek, hogy nekem kötelességem volna neki azt mondani: most pedig légy protestáns? Nem erre nem is gondolok. Ellenkezőleg ezt mondom neki: maradj továbbra is a te egyházadban addig, a míg abban jó lelkiismerettel szolgálhatsz Istennek. Ezzel talán kiteszem magamat annak, hogy hitsorsosaim megrónak érte, mert azt hiszik, hogy csak a mi egyházunk birtokában van az isteni kegyelem. De én bizonyos vagyok benne, hogy az Üdvözítő szellemében járok el, ki azt mondta tanítványainak: több hajlék van az én Atyám házában. Mennyire másképpen hangzó elmélkedések ezek protestáns egyházi lapok hasábjain, mint az ultramontán sajtónak indulatos kitérői, melyek az inquisitio korát még most is szívesen felidéznek.

A szabad gondolkozók nemzetközi congressust akarnak tartani ez évben Párisban. A gyűlés programjába az állam és egyház elválasztásának kérdése is fel van véve. Olyan forma célzatuk van, mintha a szabad gondolkozást, mint külön egyházat akarnák a többi egyházak mellé állítani. E szerint minden vallásos társulat mellé egy szabad gondolkozó egyesületet állítana, melynek főcélja a nép művelése volna, s az egyházak ingatlanait mint nemzeti vagyont közösen használnák fel céljaikra. A papoknak a nevelésben részt venni nem lenne szabad, s mindenféle szerzetes rend eltörölendő.

A francia közvéleményben már megérett az a meggyőződés, hogy az állam és egyház elválasztása elkerülhetetlen. Korai volt a pápizmus híveinek a feletti öröme, hogy Combes miniszterelnök bukott, mert bukása után az állam és egyház elválasztásának eszméje mellett a törvényhozó testület még nagyobb erővel, nyilatkozott meg. Márc. 21-én a kamara már megkezdte a benyújtott törvényjavaslat tárgyalását. A javaslat előadója azzal okolta meg a javaslat benyújtását, hogy az újabb fejlemények elkerülhetetlenné tették az állam és egyház elválasztását, miután sem a köztársaság kormánya, sem a Vatikán nem adhatja fel elfoglalt álláspontját. Különben is a köztársaság 35 éven át csak megalázó engedmények árán tarthatta fenn a konkordátumot. A pápa éppen úgy mint a köztársaság kormánya le akarja rázni az akció szabadságát akadályozó kötelezettségeket, s ha a törvényjavaslatot nem tárgyalná, a pápa azt hinné, hogy a kamara fél a következményektől. A kamara osztozott ebben a véleményben, mert 343 szavazattal 40 ellenében a törvényjavaslat tárgyalása mellett nyilatkozott.

Néhány nappal később már a Vatikánban is érezhető volt a nagyjelentőségű esemény hatása. A pápa a bibornokokhoz intézett beszédében panaszkodott, hogy Franciaországban a vallásra káros törekvéseket táplálnak. Panaszaink, — mondja a pápa, — nem annyira arra vonatkoztak, hogy a pápa, — nem annyira arra vonatkoztak, hogy a szent szék és a francia kormány között a múlt század elején a közjó érdekében és az államvallás

üdvére kötött szerződést felbontják, mint inkább arra, hogy megfontolás tárgyává tették a pápai hatalomnak az államtól való örökös elválasztását és bár minden buzgalmunkkal és minden jónak tartott eszközzel még a legutolsó napon is törekedtünk e nagy bajnak elejét venni, és bár szilárd elhatározásunk ezt továbbra is megpróbálni, mert semmi sincs tőlünk távolabb, mint az a kívánság, hogy az elvált szerződésbeli kötelezettségek alól magunkat kivonjuk, mégis a dolgok az elkeseredettség következtében olyan messze mentek, hogy sajnos attól kell tartani, hogy rövid idő múlva elkerülhetetlen lesz a katasztrófa. Tehát a pápai hatalomnak az államtól való örökös elválasztása fáj a pápának. De azt elfeledi, hogy a francia nemzetnek is fáj az, hogy a pápa emberei, a francia szerzetesek és a katolikus papság az állam ellenségeivé igyekezett nevelni az ifjú nemzedéket. S most a mikor a nemzet törvényhozó testülete önvédelemből igyekszik ezt az állami életre nézve oly káros külső befolyást örök időkre megszüntetni, a pápa egészen ártatlanul hivatkozik arra, hogy ő szerződésbeli kötelezettségeinek mindig eleget tett. Így tűnik ki a katolicizmusnak azon alap hibája, hogy nemzeti ideálokért lelkésedő és ki zárólag azért küzdő egyházzá sehol sem tud alakulni. Ezt a franciák vették észre először, s vonták le a consequentiákat, de a példa nem fog hatás nélkül maradni.

(Folyt. köv.)

GYÁSZ-ROVAT.

RITOÓK ZSIGMOND

1837—1905.

Nagy református magyar embert temettünk megint. Föltámadás ünnepén, a tavasz illatos, derűs levegőjében gyászlobogókat lengetett a szél Nagyvárad város épületein. Gyászlobogók repültek a házak ormára és mély gyász költözött a szivekbe, széles e hazában mindenütt, mindazok szívébe, akik becsüléssel, tisztelettel és szeretettel környezték az országos és magyar ref. közéletnek azt a kiváló férfiát, aki immáron a nagyváradai temetőben alussza örök álmát. És ki nem érzett iránta tiszteletet és szeretetet is? Ritoók Zsigmond kiváló tulajdonságait nemcsak az elismerés, a csodálat hideg fénye vette körül, hanem ebbe a fénybe a szeretet meleg sugarai is vegyültek, a melyeket ennek az igaz embernek nemes, ideális szeretettel teljes szíve fakasztott a szivekből. Minden fény most már csak a sirhalmára hull és beragyogja emlékezetét a kegyelet, a hála tiszta és el nem muló tündöklésével.

Akik az emberi méltóságot legtöbbször becsülik, akik az igaz ember fogalmában a legtöbb jó tulajdonság, a legragyogóbb erények összességét látják, azok a legnagyobb dicséretnek tartják azt, ha valakire elmondhatjuk: Ime itt egy igaz ember hamvai porladoznak. Ritoók Zsigmondra elmondhatjuk ezt a legnagyobb dicséretet. Igaz ember volt és amellett olyan szerény, hogy nem is akart több lenni, mint

igaz ember az ő embertársai közt. Olyan bíró volt, hogy az valósággal párját ritkítja; se barát, se ellenfél előtte nem létezett, amikor ítélkeznie kellett: csak egyedül a szigorú elfogulatlan igazságosság. És amikor ott hagyta a bírói székét és kilépett a társadalomba, ahol az inség, a szerencsétlenség panasza sir és segítségért nyuló keze reszket és megjelent egyházi gyűléseinken: akkor Ritoók Zsigmond a szigorú bíró, a jogász elmé embere eltűnt és nem ragyogott más mint az emberbarát, az egyházat és fáját rajongásig szerető vezér egyéniség. Jogászok bámulták fényes elméjét, sas szemét, mely az iratok betűin és vádlottak szavain keresztül — a melyek sokszor a betűknél jobban elrejtik az igazságot — a vesébe tudott látni. Mi pedig s az egyház, az egész társadalom csodálta, rajongással hódolt az ő meleg szívének és nem a bíró éles szemét látta és becsülte hanem az ember szemét, azt a szemét, a melybe könnyeket sajtolt az ember szeretet. Milyen nagy skálája a léleknek. A szigorú bíró és a végtelenül könyörületes emberbarát, a vallását és egyházát szerető hív kebel. Az észnek és a szívnek ezt a kiválóságát egyesítette magában Ritoók Zsigmond.

A szeretet és az igazság országában élt vala ő és ezért is elmondhatjuk rá az irás szavaival: hogy az ő világa nem e világból való volt. Jelleme oly kristálytisza, oly puritán, aminő a mai korban az önzésnek, a törtetésnek e korában, a mikor nem a munkát, hanem a munka jutalmát, az elismerést, a kitüntetést szeretjük; amikor embertársainknak is csak azért használunk, hogy főleg magunknak is használhassunk, amikor a jótékonyság oltárán is azért áldozunk, mert erre az oltárra a magunk bálványát helyezük: mindig ritkább leszen. Ő a munkát magáért a munkáért szerette, ő a jótékonyságot magáért a jótékonyságért gyakorolta. Ő a közügynek igazán téglahordó napszámosa akart lenni, nem pedig kitüntetést kapni azért az épületért, amely mások verejtékéből készült Valósággal klasszikus ember volt, aki olyan életet élt a közéletben, egyházában és szülővárosában, mint a régi görög fórumok legideálisabb emberei: az Aristidesek. Idejét fáradtságát, tehetségét, testét lelkét nem kimélte embertársai szolgálatában. Példaadásul szolgálhat a hogy Ritoók Zsigmond hazáját egyházát szerette és azokért dolgozott; példaadásul különösen abban a tekintetben, amilyen önzetlenül ezt cselekedte.

Sirhalmára Ritoók Zsigmondnak mély megilletődéssel tesszük le mi is a mi koszorunkat. Hiuságotól ment, vásári lármától idegen, érdekhajhásztól tiszta volt e nagy emberünk, ezaz igaz ember, akinek sirját méltán koszoruzza most meg szívből fakadó virágaival a kegyelet. Sirkövére rávésethük a klasszikus jellemzést: Integer vitae scelerisque purus. Hány ember fejfájára lehet e mondatot ráírni? Büszkének vagyunk rá, hogy hazája után elsősorban a miénk, a református egyházé vala.

* * *

Ritoók Zsigmond törekény szervezetét már régebben megviselte a szakadatlan munka, amit szinte ereje megfeszítésével végzett és a nagy csapások a melyek Ernő, Géza és Berta gyermekeinek elhunytával érte. Az utolsó években nem az volt többé a kinek mi is gyűléseinken ismertük, a mindenben részt vevő, irányító csengőhangu szónok. A csapások megtörték, megöregítették s a szenvedések sietteték a

halálát, melyet a többiekkel együtt mi magyar reformátusok is szívből gyászolunk és elragadták tőlünk a nagyot, kinek jellemrajzát mélyen szívünkbe vessük és lehetőleg lapunkban is mé tatjuk. Halálát influenza s ennek következtében beállott végegyengülés okozta, mely nagypénteken ápril. 22-dikén következett be.

A nagy gyászról a bihari egyházmegye, melynek gondnoka volt és a család adtak ki gyász jelentést. Nagyvárad képviselő testülete pedig rendkívüli közgyűlésében öröközte meg Ritoók érdemét és őt a város halottjának nyilvánította. A temetés Husvét vasárnapján óriási közönség jelenlétében ment végbe. A háznál *Sulyok* István esperes, a sirnál *Csák* Máté nagyváradai lelkészek beszéltek. Méltó utód üres helyére, áldás emlékére!

KÜLÖNFÉLÉK.

A püspöktől.

1114—1905. sz.

A nagyiszteletű esperes uraknak!

Elnöktársam öméltóságával egyetértőleg ez évi tavaszi egyházkerületi közgyűlésünk idejéül május hó 24. és köv. napjait, helyéül pedig debreceni ref. főiskolánk disztermét ezennel kitűzöm.

A gyűlés tárgyait képezik az egyházkerületi tanügyi bizottság és a debreceni főiskola igazgatótanácsának számos és fontos előterjesztései, továbbá az egyházmegyéről felérkezendő közgyűlési, közigazgatási és fegyelmi bírósági ügyek.

A nagyiszteletű esperes urakat kérem, hogy május 23-án d. e. fél 9 órakor a kis gyűlésteremben értekezletre megjelenni méltóztassanak.

Végül becses figyelmükbe zárom, hogy a gyűlés elé tartozó mindennemű ügyiratokat és előterjesztéseket a közgyűlést megelőzőleg 10 nappal hivatalomhoz beküldeni annyival inkább sziveskedjenek, mert a későbbben érkező ügyek a tárgysorozatba felvehetők nem lesznek.

Isten minden áldását kívánva

Teljes tisztelettel vagyók

Debrecenben, 1905. április 22.

Kiss Áron
püspök.

— **A debreceni ev. ref. főiskolai igazgatótanács tárgysorozata** 1905. május hó 10-én reggeli 9 órakor (a debreceni ref. főiskola kistanácstermében.) 1. A gyűlés megnyitása. 2. Doroghy Lajos elhunytának bejelentése. Intézkedés helyének betöltése iránt. 3. Személyváltozások az igazgatótanácsban: Sulyok István, Fráter Barnabás, dr. Helle Károly új tagok igazolása. 4. Igazolatlan távol maradt tagok bejelentése. 5. Megjelentek számba vétele, igazolatlanul távol maradtak megállapítása. 6. Jelentés K. Tóth Kálmán és dr. Helle Károly tagoknak a gazdasági

albizottság ápril. 29. ülésre az igazgatótanács elnöksége által ad hoc történt behívásáról. 7. A gazdasági albizottság két üres helyének (Doroghy Lajos, Kovács József) betöltése, 8. Kovács József és Zsigmond Sándor (66/1904 igazgatótanácsi jksz.) valamint Doroghy Lajos és dr. Bartha Béla megüresedett helyeinek betöltése az akadémiai (Kovács József, dr. Bartha Béla) gymnásiumi (Zsigmond Sándor) tanítóképzőintézeti (Doroghy Lajos) albizottságban. 9. A gymnásiumi albizottság elnökének kijelölése (Tájékoztató és ügyrend 12. §.) s ezzel együtt a főiskola főépülete tanügyi célú átalakítása ügyében kiküldött albizottságban Zsigmond Sándor helyének betöltése. 10. Fráter Barnabás a 45/1904. igazgatótanácsi jegyzőkönyvi szám értelmében az egészségügyi albizottság tagja. 11. Gazdasági albizottság jelentése a főiskolai költségvetésről s az Andaházi Szilágyi intézetről. 12. Akadémiai albizottság jelentése rendén (ref. az a. pontnál dr. Ozory István akad. igazgató, a b. f. m. pontoknál dr. Erdős József theol. akad. dékán a g-l. pontoknál pedig dr. Helle Károly igazgatótanácsi tag): a. Az akad. igazgató jelentése az akadémia beléletről s a joghallgatók segítőegyesületéről. b. Az akad. tanács fölterjesztése két egyházkerületi levéltári irnoki állás engedélyezése iránt. c. Dr. Baresa János tanítóképezdei tanár kérvénye lelkészi vizsgálatra bocsátatása tárgyában. d. Csiky Lajos theol. akad. tanár beadványa a debreceni egyetem érdekében Amerikába tervezett gyűjtő körútja tárgyában. e. Theol. tanárkari javaslat a kibocsátott negyedéves hittanhallgatók vizsgálata ügyében. f. Theol. tanárkari javaslat a Basa Bálint és neje segítőegyesületi alapítványának rendeltetése tárgyában. g. Az akad. tanács 1905. március 17. ülésének az akad. tanári javadalmak korszerű rendezése tárgyában a 278/1904. egyh. ker. végzés értelmében kelt munkálata. h. A debreceni ev. ref. presbyterium jelentése arról, hogy Kun Béla jogtanár a meghívást elfogadta. i. dr. Bartha Béla volt jogakadémiai rendes tanár, most kir. főbányatanácsos lemondó levele. k. Intézkedés dr. Bartha Béla helyettesítése iránt. l. Pályázati hirdetés dr. Bartha Béla tanszéke betöltése tárgyában tanárkari jelentés és javaslat a pályázati kérvényekről. m. A debreceni protestáns egyetem ügyében a tiszántul ev. ref. egyházkerület közgyűlése által a második budapesti ev. ref. országos zsinathoz intézendő fölterjesztés előadói tervezete. 12. Gymnásiumi albizottság jelentése alapján (ref. Karai Sándor főgymnásiumi igazgató) a. Igazgatói jelentés ez iskolai év lefolyt részéről. b. Tárgybeosztás a jövő iskolai évre. c. Helyettes tanárok és segédtanár alkalmazása. d. dr. Szabó Márton szabadságolás iránti kérelme. e. Tankönyv változás. 14. Tanítóképzőintézeti albizottság jelentése alapján (ref. Orosz István igazgató.) a. Igazgatói jelentés (Első félévi szigorlatok eredménye, gazdasági tanítás a m. kir. földművelésügyi miniszter 1904 november 28 kelt 105,122/IV. sz. leirata s a debreceni m. kir. gazdasági tanintézet igazgatójának 1905 febr. 13. ad. 206 sz. a kelt átírata alapján; gyakorlati tanítás; tankönyv változások.) b. Az üresedésben levő tanári székre hirdetett pályázat eredménye. c. A párhuzamosítás tovább vitele. d. A tanulók járuléka az osztálykönyvtárak fentartásához. e. Miniszteri leirat az érettségi vizsgát tett jelöltek kiegészítő képességi vizsgája ellen. f. Jelentés a tanárkari jegyzőkönyvről és igazgatói hivatalos köny-

vekről. 15. A főiskola főépülete tanügyi célú átalakítása tárgyában kiküldött albizottság jelentése alapján a 285/1904. egyházkerületi végzés s a főgymnáziumi építkezés ügye (Ref. Karai Sándor főgymn. igazgató.) 16. Könyvtári albizottság jelentése (ref. dr. Erdős József theol. akad. dékán.) 17. Muzeumszertári albizottság jelentése (ref. Karai Sándor főgymn. igazgató.) Kelt Debrecen, 1905. évi április hó 25. Sass Béla a ref. főiskolai igazgatótanács jegyzője.

— **A templomi hirdetések** dolgáról sok szó esik bizalmas egyházi körökben. Napról napra dissonánsabb az áldást megelőző hosszú hirdetési lajstrom, mely sokszor valóságos hirdetési táblát és kis birói dobolást pótol. Még kisebb gyülekezetekben is rontja a hangulatot, nagyobb egyházakban pedig, a hol a hivek egymást sem ismerhetik, a néha egy negyed órára terjedő hirdetés egészen holt teher. Nagyon helyes rendelkezés volt tehát, hogy főbb ünnepek és urvacora osztási alkalmakkor elhagyják lelkészeink. Annál nagyobb feltűnést keltett tehát, hogy itt Debrecenben Husvét első napján, az urvacora osztás előtt hirdették ki, mi szerint az új egyházi évtől kezdve a nemes város fogja kezelni az egyházi adót. Ezt a rendelkezést egyházközségi közgyűlésben kellett volna elébb publikálni, vagy másképen tudtul adni, de semmi esetre sem a szent husvét ünnepén. Nem támadt volna a templomban hallható zugás és nem történt volna az, hogy az urasztalához készülők közül sokan vissza menjenek és csak kevesen maradjanak bent. Az ünnepek alatt egy másik kisiklás is történt. A Megváltó biráinak méltatása kapcsán a szolgáló lelkész olyan keményen aposztrofálta a bírakat, hogy minden szem a templomban jelenlevő s köztisztelt táblai bíró felé fordult. Jó tudjuk, hogy a szándék nem az volt, hogy a szószék immunitása alatt olyan dolgok mondassanak el, a melyeket jól nevelt uri emberek között sem szabad elmondani s mégis nagyon kellemetlenül hatott ez a szónoki elvágóság, mely fájdalom már máskor is megtörtént.

— **Az egyházmegyei gyűlések** régi bevett szokás szerint Husvét csonka hetében szoktak megtartatni. Kérjük a gyűlésen résztvevőket, lapunk barátait és tudósítóit, hogy a történt dolgokat megjeleníteni s a nagy közönség tudomására hozni ne terheltessenek.

— **A budapesti lelkészválasztás**, a melynek eredményét lapunk első helyén méltattuk, a mint értesülünk a legmozgalmasabb jelenetek közt folyt le. A kisebbségben maradt jelölt szavazóit 120 kocsi szállította és hivei a legerősebb tevékenységet fejtettek ki. Ezzel szemben a Szabó párt is nagy agitációra volt kényszerítve, melynek egyik jelentékeny részét a „Kis Tükör“ véggezte és teljesítette már hónapok óta. A barát és elvtárs részéről teljesen helyén valónak találjuk e szolgálatot, csak azt kifogásoljuk, hogy az

másoknak így p. o. Gergely Antalnak az igaztalan meghurcolásával történt. Annnyival is inkább, mert ő alapjában véve ugyan azon evangelizáló iránynak a képviselője, melyet a Szabó Aladár megválasztásával éppen a Gergely hivei juttattak érvényre s szereztek ez által magának az elvnek is diadalt. Mi főleg ezt a körülményt tartjuk fontosnak és a magunk részéről megvagyunk elégedve, hogy Gergely Antal, ez a fényes papi tehetség, ki mint ember is páratlan, továbbra is a mienk a Mezőturé és a tiszántuli kerületé maradhatott.

— **Az első magyar darabant-testőrök.** Báró Fejérvári Géza táborszernagy, az első magyar darabant-testőrség kapitánya, a királynak elutazása előtt a budai várban bemutatta a két első darabant-testőrt teljes diszegenruhájában. A két testőr közül az egyik Daenzig Antal őrmester, az osztrák testőrség volt t. a. j. egy aradi magyar ácsmester fia, a másik Vogl Ferencz, a pécsi 19. honvédegyalozred volt őrmestere. Mind a kettő hatalmas szál legény, akin pompásan feszült a gyönyörű magyaros stílusú egyenruha, mely Mátyás korabeli, színe vörös-fehér és aranyba játszó. Szűk, testhez álló nadrág, magyaros attila, ezüst zsinórzattal és vitéz kötéssel, középkori lovagkecstyű, alabárd, magyar kard és Zrinyi korbelt sisak, ezüstös színű fehér tollforgóval. A királynak nagyon tetszett a festői egyenruha s csupán annyi változtatást tett rajta, hogy a testőrök a lovagkecstyű helyett rendes kis kecstyűt viseljenek, nehogy a hosszú kecstyűszár elfödje az ujjon a magyaros díszítést. A új darabant-testőrség ez év június 8-ikán, a koronázás évfordulójának ünnepén fog először nyilvánosan szerepelni. A testőrök alabárdjára Szűz Mária képe és a magyar korona van bevésvé. Ezek az alabárdok a református Tisza István gróf minis-terelnöksége alatt készültek.

— **A Kossuth nóta költője.** Kevesen tudják, hogy a „Kossuth Lajos azt izente...“ című szép magyar nóta szerzője Kelemen Mór, kuriai tanácsvezető bíró, a vaskorona rend lovagja volt. Kelemen Mór április 7-én halt meg Budapesten. Temetése óriási részvét mellett történt meg. A szertartást az operaház énekkara nyitotta meg, remekül adva elő egyik zsoltárt. A gyászdal után Petri Elek budapesti első ref. lelkész bucsuztatta el a megboldogultat. Megemlékezett a igazságügy terén szerzett érdemeiről, irodalmi tevékenységéről, puritán jelleméről, hazafiasságáról. Megemlítette, hogy az elhunyt volt az, aki mint 16 éves ifjú kardot fogott, s a haza védelmére kelt, hazafiúi felbuzdulásában írta a Kossuthnótát. A gyülekezetre a beszéd nagy hatást tett, amely még fokozódott, amikor az operaház férfikara váratlanul belekezdett a Kossuth-nóta hangjaiba. A Kossuth nóta elhangzása után a közönség szétoszlott, a halottat pedig a józsefvárosi teherpályaudvarba vitték, ahonnan Kunszentmiklóásra szállították.

— **Hagyomány a főiskolai énekkarnak.** Néhai Domokos Lajos debreceni ev. ref. volt leánytanító özvegye született Miskolci Mária asszony, a főiskolai kántus iránt táplált szeretetének tanujelül a kántus pénztára alapjára végrendeletében 200 azaz kétszáz koronát hagyományozott, a mely összeget, a végrendeleti végrehajtó, Miskolczi László gáborjáni ev. ref. lelkész ur hozzám tevén át, én azt a főiskolai pénz-

tárba a mai napon átszámoltam. Debrecen 1905 ápr. 8. Csiky Lajos theol. ak. tanár, mint a főiskolai énekhar felügyelő tanára.

— **Hódmezővásárhely a debreceni egyetemnek.**

A nagyalföldi testvérváros házi pénztári hivatala f. hó 14-én 383 k. 13 f. azaz háromszáznoleczvanhárom korona 13 fillért küldött Csiky Lajosnak, az oda tett ifjusági kiráudulás tanárvezetőjének, mint az ifjak ottlétte alkalmával rendezett bál jövedelmét. Csiky e pénzt a főiskolai pénztárnak azzonnal elszámolta.

— **Hollandiából,** a katholicismus elő haladásáról érkezik híradás. Ne higgyünk azonban, hogy a katholicismus elavult eszméi hóditanának a felvilágosodott hollandok között, ha igaz a hír, a politikai viszonyok kedveznek a katolikusoknak. A holland miniszterelnök szövetkezett a katolikusokkal ami a protestánsokat nagy aggodalommal tölti el. Bizonyos, hogy a katolikusok kedvező helyzetbe jutottak hogy megerősítsék posíciójukat, sőt az államtól is tekintélyes segínyt nyerjenek, a miből templomokat és iskolákat építenek. Haarlemben nagy költséggel új templomot építenek, a barátok mindenütt szaporodnak, de Észak-Hollandiában még nagy óvatossággal lépnek fel és csak civil öltözetben jelennek meg. Növeli a bajt, hogy a világi iskolából az új nemzedék vallásos nevelés nélkül kerül ki, a mi közönyre vezet. Nem csak a nagy városokban van ilyen szomorú állapot, hanem kisebb községekben is. Nagyvárosokban a tömeg keresztyénség ellenes érzelmeket is táplál, e mellett az Amerikából és Angolországból behozott különféle felekezetek kedvező fogadtatásra találnak, még az Údv hadserege is talál követőkre. Papjaik különösen a falvakban elmaradtak a kortól. Egyházi beszédek úgy alakra mint tartalomra nézve a XVII. század szellemében mozognak. Az egyházi szertartásokat több helyen, hol több ezret meghaladó lakosság van is, semmibe sem veszik, az egyházilag megkötött házasság néhol kivétel számba megy. E hírek bizonyosan túlzottak, de ha van is baj, a protestáns hollandok bizonyára segítenek azon, a katholicismus hódításától a protestántizmus eme kipróbált földjén nem lehet tartani, miután a visszafelé való fejlődés ki van zárva.

— **Új orgona Zemlénbolyban.** Ország Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros es. és kir. udvari szállító e hó elején templomunkban egy legújabb rendszerű orgonát állított fel, mely, gyönyörű kiállítás, könnyű kezelése, tömör erős kellemes hangja és jutányos ára miatt, úgy a hangszer vizsgáló szakértők, mint az én és hiveim tetszését teljes mértékben megnyerte. Miért is a fentirt gyáros urat mindazoknak, kiknek orgonára szükségök van, tiszta lelkiismerettel a legmelegebben ajánlhatom. Zemlénboly, 1905. március 23. Szepesy Ede s. k.

— **Fogtájást és szájbüzt azonnal megszüntet** a „Plombus“ amerikai önplobázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Tartalomjegyzék: Maradj velünk. Imrey Ferencz. — Két választás. Dr. Ferenczy Gyula. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Tanügy: Szemlélődés tanügyi reform. kérdések felett. Sáfrány Lajos. — A latin nyelv kérdése. Paedagogus. — Közéletünk: Gou-

dolatok az egyházkerületi jegyzőkönyv felett. T. — Irodalom. — Külföld: Francia egyházi szemle. — Gyászrovat: Ritoók Zsigmond. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **DR. FERENCZY GYULA.**

Pályásat,

a füzesgyarmati ev. ref. egyház segéd lelkész-tanítói állásra. Javadalmazása: 1. Mint káplán-nak 1000 kor. 2. Mint tanítónak 800 kor. összesen 1800 kor. az egyház pénztárából havi előleges részletekben. 3. Egy szobából álló butorozott lakás. Kötelessége: A kápláni teendők mellett egy osztott, esetleg osztatlan iskola vezetése. Pályázati kérvények 1905. év június hó 1-ig alulirothoz adandók be. Az állást 1905. július 1-én el kell foglalni. Theológiát végzett, de még kápláni vizsgát nem tett pályázók bizonyítványukat utólagosan 15. beküldhetik.

Füzesgyarmat, (Békés m.) 1905. április hó 5.

Kovács Károly
ev. ref. lelkész.

Pályásati hirdetés

katonai ev. ref. vallástanári állásra.

A császári és királyi közös hadügyminiszternek folyó év március havában, 1428. szám alatt ev. ref. egyetemes konventünk elnökségéhez intézett felhívása alapján egy, a közös hadsereg tábori papságának tényleges állományában az év folyamán betöltendő ev. ref. vallástanári állásra ezennel pályázatot hirdetünk.

A pályázati föltételek a szervezeti szabályokban (Organische Bestimmungen für die Militärseelsorge), illetőleg szolgálati szabályzatban (Dienstvorschrift für die Militär-Geistlichkeit) foglaltatnak.

A kellőleg fölszerelt pályázati kérvények Kun Bertalan püspökhöz, mint az ev. ref. egyetemes konvent egyházi elnökéhez Miskolcra küldendők be folyó évi május hó 25-ig.

Kelt Miskolcon és Budapesten, 1905. évi április hó 18.

az ev. ref. egyetemes konvent elnöksége:

Báró Bánffy Desső
főgondnok, mint a konvent
világi elnöke.

Kun Bertalan
püspök, mint a konvent
egyházi elnöke.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legujabb pneumatikus csörend-szer szerint, gólos-ládával. Biztos működésért még a **legnedvesebb templomban is** kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedségű játszás-móddal birnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is **precizen** azonnal megszólalnak. -- Elvállalok továbbá

régi orgonákat átalakítás, javítása és hangolása a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

Konfirmációra való Káté

reform. növendékek számára.

— o Készítette: o —

Szoboszlai PAP ISTVÁN.

Közrebocsátotta:

RÉVÉSZ BALINT.

Ára 30 fillér.

Konfirmációi emléklapok:

1 drb. 4 fillér, 100 drb. 3.60 kor.

Csinos körzettel kék színben 1 drb. 5 fillér, 100 drb. 4.50 kor.

Diszes aranyozott kivitelben 1 drb 6 fill. 100 drb. 5.40 kor.

Husvétii ajándékoknak:

Debreceni Énekes könyvek, Imakönyvek óriási választékban kaphatók

HEGEDÜS és SÁNDOR

előbb László Albert és Társa

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főbizományosa, protestáns könyvkiadóhivatalában

DEBRECENBEN, Kossuth-utca 11. szám.

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

A nagytiszteletű lelkészek, tanárok és tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szives tudomására hozni, hogy a

=== tavaszi idényre ===

raktáram mindennemű férfi és fiu ruhákkal dúsan fel van szerelve.

Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból szolid árak mellett beszerezhetők:

|| férfi és fiu öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum, esőköpeny (havelock), iskola ruha, zsinatkabát palást, főveg stb. ||

Mérték szerint külön osztály. ~~~~~ Ev. ref. papi egyenruha.

Különös figyelmébe! Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fia helyben hallgatják az iskolai előadásokat, mert a részökre nálam vásárolt ruhákat díjlanul javítom és vasalom.

Kitűnő tisztelettel

NEUMANN M.

cs. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete

DEBRECEN, Piac-utca 49., a m kir. főpostával szemben

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában Debrecen, Den, 10piac, a főpostával szemben.